

Az ómagyar gerundiumok alanyáról

A gerundiumokban ötvöződnék az igei és a főnévi csoportok sajátosságai. A generatív nyelvészetben ezt úgy szokás megragadni, hogy egy főnévi funkcionális projekció egy kiterjesztett igei projekciót vesz komplementumul: [főnéviP főnév [igeiP]].

Az ómagyar *-t* gerundiumok (vö. a mai *röptében*, *tudtával* kifejezéseket) igei tulajdonságai a tárgyeset kiosztása és az adverbiumok ill. a mondattagadás engedélyezése: *vetkeztem . . . [mas ember iozagat gonozol keuantomba]* (VirgK 4r), *vadolom en bwnwmeth [hegyhaznak het zent-seget nem tizteltembe]* (VirgK 6v). A főnévi tulajdonságok az esetrag és a birtokosra jellemző morfológia felvétele ill. az argumentumpozíciókban való megjelenés (alanyként, tárgyként, birtokosként): *Ne zegyenletek [alamyznaert mentettek]* (JókK 81–82).

A *-t* gerundiumok alanya lehet egy főmondati argumentummal koreferens és kiejtetlen, ill. lehet önálló referenciával rendelkező, kiejtett alany. Ez utóbbi típusú alanyok vagy morfológiailag jelöletlenek, vagy pedig dativusragot viselnek: *monda neki iesus ig akaram [v marattat]* (DöbrK 137v), *Mōda onèki i^c Igen akarom [onèki marattat]* (MünchK 108rb).

Tóth (2011) elemzésében ezek az alanyok a beágyazott mondat kanonikus alanyi pozíciójában, spec, TP-ben foglalnak helyet. A nem véges T fej nem tud nekik strukturális esetet osztani, így vagy inherens alanyesetet, vagy (inherens) dativusi esetet kapnak.

Javaslatunk szerint a gerundiumok nyílt alanyai nem kapnak a beágyazott mondatban esetet (TP vagy egyáltalán nem projektálódik, vagy nem tud osztani inherens esetet sem). A gerundiumok alanyai a felszíni szerkezetben a gerundium kiterjesztett igei projekcióból a főnévi projekcióiba, a birtokos helyére mozognak, a deriváció végére levezetett birtokosok lesznek, és birtokosként kapnak esetet. Ezt az elemzést három morfológiai érveléssel támasztjuk alá.

1. A gerundium morfológiailag kötelezően birtokolt. A gerundiumok kivételével a főnevek (az *-ás/és* deverbális főnevek és a monomorfemikus főnevek is) csak akkor viselnek a birtokra jellemző morfológiát, azaz *-ja/je/a/e* birtokoltságjelet és birtokos egyeztetést, ha van a főnévi szerkezetben egy birtokos. A gerundiumok nem állhatnak a birtokra jellemző morfológia nélkül. Ez a tény egyszerű magyarázatot nyer a fent vázolt elemzésben: az igei csoport alanya a felszínen levezetett birtokossá válik, így a gerundiumoknak mindig van birtokosa.

2. Egyeztetés T/3 referáló kifejezés alanyokkal. Az ómagyarban a T/3 referáló kifejezés alanyok mindig többes számú egyeztetést váltanak ki az igén: *bekessegghel vannak mynndenek* (JordK 565). A T/3 referáló kifejezés birtokosok egyes és többes számú egyeztetést is kiválthatnak a főnéven: *mynndenek hallaasara* (JordK 241) illetve *mýnndenek kezók* (JordK VIIb). Ha a gerundiumok alanya a felszíni szerkezetben a kanonikus alanyi pozícióban, spec TP-ben van, akkor az alanyokra jellemző egyeztetési mitát várjuk tőlük, azaz mindig többes számú egyeztetést várunk a gerundiumon. Amennyiben a gerundiumok alanya felszínen levezetett birtokos, úgy a birtokosra jellemző egyeztetési mitát várjuk tőlük, azaz azt, hogy a gerundiumon az egyes és többes számú egyeztetés is megjelenhet. A birtokos elemzés predikciója teljesül.

(1) az ember . . . [**myndenek** lattara] el menea (JordK 458)

(2) ew mend ez . . . czudakott . . . meg mondotta uala [**Ew tarsy** ott nem voltokban] (JókK 69)

3. A T/3 névmások alakja. A T/3 névmások alakja alanyként, alanyesetben *ők*: **ok neznèc** (BécsiK 184), a T/3 névmások alakja birtokosként viszont *ő*: **o földokèt** (BécsiK 19). Ha a gerundiumok alanya a felszínen spec, TP-ben van, és inherens alanyesetet kaphat, akkor csak az *ők* alakot várjuk, ha viszont levezetett birtokosokká válnak, akkor csak az *ő* alakot várjuk. A várakozásokkal ellentétben mindkét alak megtalálható. (3) a birtokos elemzést támogatja, javaslatunk szerint (4)-ben pedig valójában egy esetjelölt *-atta/ette* határozói igenév szerepel (vö. a *Nap lemenőben van* féle melléknévi igeneveket).

(3) fèlèlen^c [**o** nē tuttokat] honnan volna (MünchK 78vb)

(4) [**ok** a hēgrōl le žallattocban] parācsola (MünchK 44vb)